

François-Joseph Terrasse Desbillons

‘Annibal’

Tragoedia
(ca. 1743-1748)

Jan-Wilhelm Beck

Institut für Klassische Philologie
Lehrstuhl Lateinische Philologie
Universität Regensburg
Universitätsstraße 31
93040 Regensburg

September 2008

Personae

Annibal

Scipio Nasica
Scipio Asiaticus
Flaminius

Legati

Prusias
Perseus

Rex Bithyniae
Macedoniae Regis filius

Clodomarus
Boiorix
Lugdunus

Galli

Aristo
Miles Romanus

Mercator Tyrius

Scena Libyssae in Bithynia

Actus primus Scena prima

Annibal, Aristo

- Ann. Has positus inter perfidae sortis vices
Non modicum, Aristo, capio solamen mali,
Quod te reversum, quod mihi fidum intuo.
Eloquere vero: nullane ultra Gens meas
Generosa, fortis eligat partes sequi? 5
An Roma vicit? orbis an totus volens
Ruit in catenas? an sibi solus super
Annibal?
- Aris. iniquis maior - heu! - frustra, Annibal,
Fatis Deorum!
- Ann. quidquid iratus ferat
Livor Deorum, ut frangat Annibalem parum est; 10
Profugum et egentem et omnibus cassum bonis
Vt facere possit, his minorem non potest.
Licet ergo longus per tot actum te plagas
Mihi servientem traxerit frustra labor,
Edissere tamen: quo mihi stant res loco? 15
Quid sentit orbis me inter et Romam?
- Aris. favet,
Vbi trahit illum sortis iniustae favor.
Hanc Dominam adorat, vindicem Annibalem velit;
Sed causa victrix territat superingruens,
Humilisque grandes obruit animos pavor. 20
Decem hinc ab annis et solo et Ponto vagus,
Quot circuivi et Asiae et Europae plagas?
Nam, qua protervis inquietatos Notis
Se Lybica longe maria scindunt in sinus,
Et ad usque fines Lusitanorum ultimos 25
Penetrare potui, dum peregrinas opes
Revehere nostram satago mercator Tyron.
Vbique leges Roma distribuit suas;
Novoque fractus temperari se iugo
Miratur orbis.
- Ann. misera Carthago, tui 30
Non obtudisses ipsa conatum Ducis;
Tyrannus orbi aut nullus aut alius foret ...
Nihilne vero Patria ab ingrata spei
Superest, Aristo?

- Aris. in Vrbe, quam circum premunt
 Et fata belli et triste victoris iugum, 35
 Inimica rabies factiosorum furit,
 Et obstinati ferrea etiam nunc vigent
 Hannonis odia.
- Ann. aeterna quondam, vix novem
 Tunc natus annos, odia Romanis ferox
 Iuravi ad Aras; nec sacramenti piget. 40
 Sed enim tam atroci cur sacramento fidem
 Et obligarim et, obligatam dum libet
 Praestare, damna pertinax tanta hauserim,
 Causam fuisse Patriae infidum decus,
 Piget hoc pudetque.
- Aris. nunc sibi summum putat 45
 Carthago domita quolibet pretio graves
 Romae imperantis posse placari minas,
 Pacisque foedae lege sancita, suis
 Licere Civibus agitare inglorios
 Sortem occupatam mercium tenui lucro. 50
- Ann. Ingenia novi vafra Romulidum: preces
 Ipsi iuvabunt Gentis oppressae irritas
 Vicesque miseris sponte promittent bonas,
 Salutem ab una ut assuescant in dies
 Sperare Roma. Gentis at falsae interim 55
 Animos inertes franget afflictos humi
 Series malorum longa; et, elusus dolis
 Ipse ubi querendi fuerit exhaustus labor,
 Tunc fraus patebit, tunc aperta vi ferus
 Delebit hostis reliquias populi breves 60
 Carthaginemque victor aequabit solo ...
 Hanc, Patria, debes prodito Annibali vicem!
 Hanc ultionem, ingrata, si dederis minus
 Vivo et fruenti, mortuo inferias dabis,
 Famulante Roma ... sed meus quo me dolor 65
 Mutatum adegit? omen avertant Dei! ...
 Scelestas, perfida et mihi, vel sic, tamen
 Carthago Patria est; et sibi, vel sic, meos,
 Ni renuat ipsa, possit impensos dies
 Habere reliquos ... fata sed me alio vocant. 70
 Navibus, Aristo, Perseum huc vectum tuis
 Et foedus olim rite iuratum mihi
 Patris Philippi et tota Romanis suis
 Devota fratris Indoles Demetrii
 Et ipse Iuvenis animus, impatiens iugum 75
 Subire, spondent igne ferroque aggredi
 Romam paratum.

- Aris. Gloriae cupidum tuae
Tuisque novi percitum exemplis rapi
Iuvenem animosum.
- Ann. nota Gallorum truces
Rediviva in iras corda, noti Teutones, 80
Cimbrique Liguresque atque Boiorum malis
Invicta virtus et animo Allobroges magis
Generoso et acri quam suis tuti Alpibus:
His odia populis spargere mea atque efferos
Bellorum atroci concitare incendio 85
Ipsamque meditor ferre in Italiam faces
Iterum cruentas. quin meos discent brevi
Induere sensus, legibus Parthi novis
Domiti et recentis Rector Imperii Arsaces
Fortesque Daci et Bistones torvi et, vagam 90
Qui Tanais undam, qui Boristhenis bibunt.
Quodcumque bello aut fraude Romanus furor
Superare nondum potuit, adsciscam mihi;
Relicta cogam spolia terrarum, traham
Victi ruinas orbis et Romae ingruam. 95
- Aris. Annibale digna, quae moves animo, manu
Praestare possis facinora ... at postquam Eumenes,
Metuendus hostis, hac tua pulsus manu,
Cessit fugata Classe, credideram tuis
Hac deinde in Aula cuncta consiliis regi 100
Memoremque decoris Prusiam Regno additi ...
- Ann. Hic se ille nostra sospitem dixit manu;
Hic, cinctus ipse conscia Procerum palam
Plaudente turba, gratiis solemnibus
Bene auspiciatam sortis accepit vicem, 105
Quod haberet hospes Regia Annibalem domo;
Hic obligata iureiurando fides
Ictumque foedus ante praesentes Deos;
Auctore demum Annibale servatum Imperi
Decus fuisse, hic publicum accinuit melos. 110
Hic tamen, Aristo, hic Annibal tutus parum;
Et, si metuere possit, hic metui locus
Inter beatos, ipse quos fecit, dies.
- Aris. Oriatur inde metus, ubi parta est salus?
Ergone postquam victa libertas gemit, 115
Fugere toto ab orbe pietas et fides?
- Ann. Huc Flamininus advolat belli ferens
Pacisque leges: Prusias iussa audiet
Vafri senatus, audiet atroces minas
Et, inane Regis Rex gerens nomen, graves 120
Trepidante super his corde concipiet metus;

Certusque, quidquid imperet, Romae obsequi,
Ipsam illa si fors victimam Annibalem petat,
Tradere petenti victimam Annibalem velit.

Scena secunda

Annibal, Aristo, Perseus

Pers.	Romana Classis appulit: sacrae immemor Rex dignitatis ipse legato obviam Properavit. omnes iam vias Miles frequens Excubitor implet, in Vrbe iam tota ferae Dominantur Aquilae; hac Regia Rex in domo Mox Flaminius arbiter legem dabit, Regnare cessat Prusias. statue, Annibal, Quid praestet agere cardine hoc rerum.	125 130
Ann.	mori.	
Pers.	Superi! quis aures funebris pepulit sonus? Hoc statuis? Vmbras ire ad infernas cupis Inultus? huc se deiicit retro Annibal? Fugitivus ergo Regna deserui Patris Frustra? vel hostes per tot infensos mihi Tibique vix elapsus, huc demum appuli, Vt spiritus Annibalis extremos legens Pietate inertum fungerer? fletu irritum Ignava sequerer fata properantem et suae Male obstinatum perdere usuram necis? Hunc ipsum, in omnes quem sequi ardebam plagas Ferro ruentem et igne Romanas opes? Hunc ipsum, in orbe quem esse credideram virum, Qui solus orbem iam laborantem gravi Eximere posset victor ac vellet iugo? Adeone parvo habenda momento putas Patris Philippi robora et bello horridas Macedum phalanges? Martiasque, ultro mihi Quas ipse Ductor Thraciae vires Cotys Spondit? innumerosque Gallorum globos Te Duce paratos omnia audere et pati?	135 140 145 150
Ann.	Vt me iste recreat mentis excelsae impetus, Generose Princeps! iste ut animosi dolor Pectoris et acer questus Annibalem iuvant! Quam bellicosus quamque propositi tenax Nobilis inanes sortis adversae moras	155

	Superare norit Perseus, volui palam Manifestum habere. innoxiae mentis dolum	160
	Ignosce, Princeps; meque iam rerum hoc statu Cognosce totum. pectus assuetum malis Non calamitates facile vulgares domant. Mutare atrocis perfidam fati aleam	
	Didici ferendo. quam parum mortem timet, Tam refugit animus frustra et ignave mori.	165
	Italibus in agris haec quadringentas manus Evertit Vrbes terque centum millibus Romulidum avaras Tartari explevit domos: Annibalis odio sic litavit; nec satis,	170
	Vel sic, litatum est. tantus exundans cruor Parum est, ut odium saturet; etiamnum sitit. Me celer in oras rursus Ausonias rapit Amor ultionis. atque ubi Capitolio	
	Rapidam flagranti victor intulerim facem, Tum cincta quamlibet apparatu Mors truci Ingruat; aperto laetus excipiam sinu.	175
Pers.	Haec odia vinci nescia Annibalem decent. Ille obstinati cordis immanis vigor Et robur ipsum, quantus est, totum probant.	180
	Timidus pavescat Prusias, Romam tremens Hic imperantem adoret; oblitus sui Decoris, tibi datam transferat Romae fidem. Ignava corda, sorte mutata, solent Mutare sensus; unus heroas tenor	185
Ann.	Eademque ratio semper aequanimis regit. Hos gratus ultro, quamdiu decuit, Lares Incoluit hospes Annibal; sed nunc meis Famulare quando Prusias collum hostibus Submittit excors et fidem forsitan parans	190
	Cumulare ruptam maius aggreditur nefas, Ratum est: scelestam fraude corruptam domum Periurioque Regio infames Deos Abominatus fugio.	
Pers.	quin omnes moras Abrumpe: sortes in Macedoniam tuas	195
	Transferre propera. desere infames plagas, Contaminati desere hospitii reos; Tuaque vindex plecte periuros fuga.	
Aris.	Non procul ab Vrbe stant mihi in tuto rates Lybissae ad oras: hinc in Altum quid vetat Abire noctu? sortis oblatae bonos, Quin age, favores, Annibal, statim occupa.	200

- Pers. Dum breve secundi temporis spatium sinit,
Sine ipse tuto protegi incolumes loco
Hos liberando debitos orbi dies. 205
Non singularem fungeris fati ordinem:
Eodem habetur et tua et Mundi salus.
- Ann. Nobis prius visenda sociorum fides,
Quid suadeat sinatve; Clodomarus prius
Boiorixque Lugdunusque, Gallorum Duces, 210
Super his monendi. caeterum intrepidus, ferox,
Quocumque nobilis odii stimulus vocet
Mundoque vindicanda libertas, sequar.

Actus secundus Scena prima

Annibal, Clodomarus

- Ann. Quibus acta numeris vita, quam varius color,
Quot fluctuantis hauserim fati vices, 215
Clodomare, nosti, fidus et fortis Comes.
Causas, labores, praelia et victorias,
Quorum fuisti magna pars, memori in sinu
Revolve. Matris ubere ex ipso fui
In bella raptus, esse Romanis simul 220
Et notus et timendus incepti puer,
Aeterna iuravi odia, se<r>vavi fidem;
Quibus ipsa campos provida Ausonios tegit
Natura claustris, ea penetrare institi
Iterque sectis pervium feci Alpibus. 225
Italiam atroci Marte vastavi, obrui;
Populator annos quindecim totos ferus
Terrore, luctu, clade Romam miscui
Romamque potui vincere et Mundum et Deos.
At molienti fata terrarum mea - heu! - 230
Ipsa execrandam Patria obiecit moram:
Tardas egentem mittit aut nullas opes
Parabilesque Copias prudens negat,
Revocat ... malorum quanta me traxit vagum
Exinde series! quamque multiplicem tuli, 235
Quam pertinacem sortis inclementiam!
- Clod. An, fragilis ut sit perfidam sortis vicem
Expertus, heros desierit esse Annibal?
Quae gravibus aucta, rigida responsat malis,
Haec vera virtus dignaque Annibalis sinu. 240
Nostrorum in agris Teutonum, nullam ferunt
Merentve laudem, quos natantes ipse aqua
Rhenus secunda ingensve Danubius iuvat;
Sed Patria celebrant carmina insignem virum,
Qui victor alto pectore adversos ruit 245
Superatque fluctus.
- Ann. sortis iniustae horridus
Quicumque circum vultus Annibalem tonet,
Ipse irretorto lumine instabit ferox
Imperviumque et moenibus ahenis rigens
Quamlibet acerbis pectus opponet malis. 250

- Fata fero misera, Clodomare; nec me pudet:
 Fata ipsa pudeat, pudeat iniustos Deos.
 Meas id unum me inter aerumnas gravat,
 Quod impeditus arduo rerum statu
 Vicemque sociis debitam frustra memor, 255
 Referre cupio; nec meum quidquam licet
 Communicare, praeter infortunium.
- Clod. Sociare, vel sic, posse coniunctas manus,
 Satis ampla merces. doleo funestam vicem,
 Et abhorret animus fata, nec meritum, pati 260
 Annibalem acerba; et illa partiri tamen
 Idem ambit animus habetque beneficii loco.
- Ann. Si modo trecentos Indole hac magna inclitos,
 Hoc robore animi et hac fide insignes, tui,
 Clodomare, similes fata concedant viros, 265
 Romam, ecce, certum vadere Annibalem statim;
 Ecce, hostium armis obviam totis celer
 Statim inde rapiat ire cupientem impetus ...
 Tales at esse quot viros credis super
 Annibali et orbi?
- Clod. quot Ararim et Rhenum et Mosam, 270
 Quot Rhodanum et Albim quotque Danubium colunt;
 Quot hospitales nemoris Hercyni specus
 Fortibus alumnos educant animis truces
 Et abominatos turpe servitii iugum
 Praesentia Hesus atque Teutates iuvant 275
 Numina. latebris ipse Gentes in suis
 Obivi et Annibalis odia circumtuli:
 Generosa passim pectora inveni, feros
 Passim reliqui Milites Romam aggredi
 Pulchre obstinatos et Ducem, quaqua licet, 280
 Totis paratos opibus Annibalem sequi.
- Ann. Quaecumque cupis et fortis hortator mones,
 Clodomare, sensus omnia ad nostros quadrant;
 Et animus ire sponte properat, quo rapis.
 Sed enim fideles cordis invicti notas 285
 Et experiri et his tueri me iuvat.
 Solet male ominata patrare impetus
 Facinora, virtus ipsa consiliis amat
 Bonis moveri. Prusiam ingratum et suos
 Hic imperantes fugere Romanos procul 290
 Hac nocte meditor, mox relaturus pedem
 Meos in hostes et fugae emendabilem
 Cruore multo mox redempturus moram ...
 Clodomare, propera: Perseum et Gallos Duces

Accerse; tantis poscit expendi arbitris 295
Res tanta.

Scena secunda

Annibal

Ann. faustis prospera auspiciis eunt
Ad exitus incoepa. sociorum fides
Perspecta, notus animus odiorum tenax;
Mihique, quantum cardine hoc rerum licet
Sperare, mollior aura fortunae favet ... 300
Favet? favere possit Annibali Dea
Viginti ab annis perfido illudens ioco? ...
Culpa pudendus unica vitae tenor
Meae laborat: Capua, quae poterat Deos
Victore luxu frangere oblitos Poli, 305
Me Capua quondam domuit oblitum mei:
Laboriosis ulta deliciis, suum
Victorem inertī Capua devicit mora.
Capua expiavit diruta infandum nefas
Labemque inustam desidi Annibali luit, 310
Vltrice Roma ... sed brevem culpam Annibal
Quot interim quantisque persolvit malis!
Afflare populis institi variis meos
Passim furores: Prusiam, Antiochum, Nabim,
Ariathem et ambos Gallograecorum Duces 315
Pellamque Thebasque Calydonemque et Rhodon
In odia movi ruere participes mea
Romaeque vires contra, aperte, clanculum,
Rem gerere: frustra. an invidet aliquis mihi,
Meis nocere certus incoeptis, Deus? ... 320
Quaecumque me agitent fata, perstabo tamen;
Quaque ire coepi, durus insistam via.
Spes - heu! - caduca, sentio, cordi insidet.
Imo intus aliquid, par timori vel timor
Fortassis ipse, murmure molesto crepat 325
Consilia damnans vana; et invitum monet
Prope esse, ut odia ferreo nostra obiice
Illisa pereant visque se demum exerens
Invicta mentem Annibalis aeternum domet ...
Quid, anime, trepidas? quid fremis? vel quae mihi 330
Rapit atra nubes lucis aetherae facem?

Quis imminentis conscius fati dolor
 Vrit medullas? ... me Inferi, Terra et Polus
 Convellere imis sedibus certent simul:
 Perstabo; mutant, si queant, caeco excitum 335
 Pectus tumultu: pectori legem dabit
 Idem usque, semper qui fuit, animi tenor.
 Quiesce, sociis te tui similem para,
 Annibal; eundem, quem soles, vultum indue ...

Scena tertia

Annibal, Perseus, Clodomarus, Boiorix, Lugdunus

Ann. Adeste, socii. an satius Imperii iugo 340
 Romani inultos cedere an, nostra magis
 Virtute dignum, immane coniunctis nefas
 Repellere opibus, illa decernat dies.

Pers. Quamcumque Mundo Roma fortunam parat,
 Excutere totis viribus certos vides; 345
 Vides paratos igne ferroque ingredi
 In fata Romae sacrilega, quaqua patent.

Boio. Generosus orbem suadet ulcisci dolor.
 Hoc ambit animus, fervidae hoc menti sedet,
 Huc impetus agit impotens, huc te, Annibal, 350
 Ducem praeire et regere vindictam decet.

Lugd. Iste, iste sanguis, quantus in venis micat,
 Tibi consecratur, Annibal: norunt mori,
 Servire Romae nesciunt Allobroges.

Clod. In te recumbit orbis afflicti salus; 355
 Te spectat unum maesta libertas, tuos
 Sibi destinatos, Annibal, nisus petit,
 Vrget morantem: fortis ultor, age, admove
 Tuamque devotasque sociorum manus.

Ann. Idem ille - amici, credite - Annibalem ciet 360
 Impetus ad arma; idemque sustentat vigor,
 Quem Trebia, quem Thrasymenus et Cannae hostium
 Cumulos ruentem et arva complementem ebria
 Cruore et altos decolorantem lacus 365
 Videre quondam. vegetus etiamnum rigat
 Haec membra sanguis. sexies annos decem
 Senex peregi; contigit sed enim mihi
 Senecta viridis, cruda, bellorum capax,
 Annibale digna. mentis excelsae calor

	Ardescit intus, vimque durando igneam	370
	Ipse inquietus auxit in melius labor;	
	Animumque pugnans inter et strages virum	
	Caede recreavit multa et invictum addidit	
	Bellona robur. saeva me innumeris diu	
	Terra marique traxit afflictum malis	375
	Fortuna. sed enim quidquid ulterius paret	
	Furere obstinata, pertinax virtus suis	
	Occurret armis tecta firmoque, ut solet,	
	Per ingruentes ibit aerumnas gradu.	
	Quanquam quid ictus sortis adversae impios	380
	Vltra extimescam? ponet exhaustus furor -	
	Sperate, socii -, ponet aerumnis modum.	
	Inimica fata, superior mente, Annibal	
	Fregit ferendo. quem suo Iuvenem inclitum	
	Favore quondam iuvit amplecti, senem,	385
	Nil tale meritum, perdere pudebit Deos.	
	His vita variis acta momentis, vices	
	Tot passa varias fluxit et, vel sic, mihi	
	Haud paenitenda. pectus, o socii, intimum	
	Vobis retexi; et Annibal totus patet.	390
	Spes, agite vero, tempus erat, alto in sinu	
	Librate vestras, studia conferte invicem.	
	Videte, quid communis utilitas ferat,	
	Quid ratio rerum suadeat, quid fors velit,	
	Quid ipsa virtus expetat quidve imperet.	395
Pers.	Deliberare nil opus, ubi mens agit	
	Idem volentes una.	
Boio.	consilii moras	
	Odimus inertes, quando pensandum venit,	
	Vtrumne fortes deceat imperium pati	
	Romae pudendum an vindicem Annibalem sequi.	400
Lugd.	Tuisque nostrisque, Annibal, velle hostibus	
	Aeterna bella fervor unanimus iubet.	
	Quin age, volentes Ductor in pugnam rape;	
	Insurge in arma, vince: fatali manu	
	Asserta redeant iura, libertas, salus.	405
Clod.	Recluce atrocis ferreas belli fores	
	Iterque signa: te Duce, armorum labor	
	Tardare nullus, nulla tempestas potest.	
	Sequar calentem caede; crudescant licet	
	Frons torva Martis, densa telorum seges,	410
	Et Pavor et Ira et Mortis indomitae furor,	
	Animosus ibo. splendidum Annibalis iubar	
	Quocumque pulchram Gloriam monstret viam,	
	Ardebit interesse Clodomarus Comes.	

- Ann. Celer iste, socii, in vultibus calidis flagrans, 415
 Micans in oculis, hauriens corda impetus
 Potentius agit, prosperam quam si mihi
 Multus Deorum spondeat sortem favor
 Tripodas per omnes, belli et eventus bonos
 Ipsamque Romae cladem et excidium canat. 420
 Ire, ire certum est, vestra quo virtus vocat.
 Hac nocte cupidos hinc vehet in Altum ratis;
 Satis ampla gemini spatia sufficiunt dies,
 Freta usque Ponti pressa Thermaico sinu
 Vt permeare liceat. hinc brevis est mora, 425
 Dum nos recipiat moenibus Pella inclitis;
 Hic renovo foedus, quod tuus, Perseu, Pater
 Philippus olim pepigit, iris se meis
 Adesse semper velle testatus Deos.
 Mox bellicosos Thraciae viso Incolas 430
 Cotymque Regem cieo et indigetem sibi
 Accendo Martem. celsa scandentur iuga,
 Nec veniet ille insuetus Annibali labor;
 Haemumque Rhodopemque Ismaronque odii notis
 Mei relictis in novas furias agam. 435
 Per arva rigida perque Riphæas nives
 Hortator adigam in praelia indomitum Scytham
 Getasque Dacosque horridosque Iazygas.
 Ingentis oras ipse Danubii legens,
 Turmas vagorum hinc inde populorum truces 440
 In bella rapiam; et, esse qui vixdum sciunt
 In orbe Romam, spolia pollicitus, tibi
 Mercabor hostes, Roma. tum Suevos, Quados
 Totosque late commovebo Ingaevonas.
 Vbi confluentis pronam Araris undam excipit 445
 Rhodanus, beatos Brancus hic frater tuus,
 Lugdune, populos lenis imperio regit;
 Hic scepra quondam dum mea recipit manu
 Asserta, mecum mutuam pepigit fidem.
 Hic congregabo ex Gentibus variis feras 450
 Mihi catervas, odia compellam in mea
 Iurare; magno percitas demum impetu,
 Italos in agros, arduis ex Alpibus,
 Quas Iuvenis olim pervias feci, traham
 Capitoliumque cum suo incendam Iove. 455
- Pers. O digne Superum laudibus, macte Annibal!
 Iste animus ingens hominis excedit modum:
 Magna illa, quae te possumus Duce exequi,
 Consilia tacito audita concuterent metu

- Fera ipsa Martis corda; nec vasto tamen
 Maiora magni volvis Annibalis sinu. 460
- Ann. Iuravi ad Aras odia Romanis puer
 Aeterna ... Romam cladibus frustra obrui:
 Stat Roma. vivit Annibal voti reus.
 Ipse Pater aderat, testis odiorum mihi
 Auctorque, Amilcar ... 465
- Vrnam profert.*
- patrios urna haec tegit
- Sequestra cineres, haec sacramenti monet
 Nondum expiati, hic Patris horrendum gemit
 Vmbra inquieta filiumque iras dolet
 Vovisse steriles ... rursus adsis, o Pater! 470
 Adstringo rursus iureiurando fidem.
- Ad urnam procedit, sicque deinceps caeteri suo quisque ordine.*
- Pers. Per Vmbram Amilcaris et per Annibalis Caput,
 Aeterna Perseus odia Romanis vovet.
- Boio. Per Vmbram Amilcaris et per Annibalis Caput,
 Aeterna Boiorix odia Romanis vovet. 475
- Lugd. Per Vmbram Amilcaris et per Annibalis Caput,
 Aeterna Romae bella Lugdunus vovet.
- Clod. Per Vmbram Amilcaris et per Annibalis Caput,
 Aeterna Romae bella, vastitiam soli,
 Tristes ruinas, busta, flammaram globos, 480
 Clades, sepulchrum fidus Annibalis Comes,
 In odia adultus paria, Clodomarus vovet.
- Ann. Irarum abunde est. facta praestabunt fidem.

Actus tertius Scena prima

Flaminius, Scipio Asiaticus, Scipio Nasica

Flam.	Male auspicatum Prusias ipse improbat Sortis favorem eamque, quam nuper suae, Culpante Roma, lauream fronti addidit, Nunciam repudiat. Eumeni faciet satis; Iniuriasque, quas furor belli intulit, Pensare quaerit et placidus ultro bonis Ruptam redimere iam cupit pacem artibus.	485 490
Asiat.	Quo se tuetur Gloriam evectam gradu Potentiaeque Roma; ubicumque imperat, Populos et ipsos obsequi Reges decet. Annibale postquam fretus incassum suo Luxit suas Antiochus eversas opes Asiaque postquam subdita est nostra manu Asiaticique Roma victori dedit Cognomen, imperante quis Roma audeat Exin rebelles ponere obsequio moras?	495 500
Flam.	Postquam coegi callidis plenam hostibus Simulque bello fortibus plenam viris Parere Romae Graeciam, exin debuit Orbis subire reliquus et subiit iugum.	500
Nas.	Nam quo superbae conscius laudis tumor Impellit animos? quo triumphorum decus, Menti recursans ebriae, utrumque abripit? Illa, illa decora, quis potens longe arduum Sideribus infert Roma dominatrix caput, Remunerantibus merita Patrum Deis Accepta redeant. Gloriam Romae suam, Suos triumphos, Regna terrarum probi Meruere mores, aequitas, pietas, labor, Constantia, fides, omne virtutum genus. Imperia Reges in suos populos habent, Reges in ipsos Roma; at in Romam Dei, Quorum favore vincit et Mundum regit.	505 510 515
Asiat.	Nasica, virtus in tuo regnat sinu Spiratque labris. moenibus quondam suis Cum transmigranti Pessinuntium Deae Sedem pararet Roma et in fati foret, Debere Numen optimi Civis domo	520

- Hospitio haberi, censuit merito virum
 Vnum inter omnes esse Nasicam optimum;
 Materque Divum hanc laeta divertit domum,
 Vbi excubaret sancta virtutum Cohors. 525
- Flam. Haec multa, quae te proximum adiungit Deis,
 Habere virtus hospites meruit Deos.
- Nas. Romae et Deorum nemo se donis parem
 Praestat; favorque saepe virtutem minus
 Coronat auctam, quam pigrescentem ciet ... 530
 Sed agite, cuius liceat hic sortem bonam
 Firmare? cuius ex mala meliusculam
 Facere? quibusve porrigat miseris manum,
 Quos siccet oculos Roma, quos gemitus levet,
 Statuite.
- Flam. Romae iam diu addictum Eumenem 535
 Et comprobata iam diu insignem fide
 Armisque sociis Prusias bello prior
 Invasit egitque in fugam victas rates,
 Ductore facti Annibale. Romani decus
 Populi petatum est, laesa Maiestas graves 540
 Super his in iras ardet ultrixque intonat.
- Asiat. Pavidus tonantem Prusias Romam audiit
 Magisque tristes metuit iratae minas
 Quam fulminantis imminens telum Iovis.
- Flam. Nunc sontis animos continet praesens metus, 545
 Nunc Dignitatem Regiam imminuit gravis
 Tonans per ora iudicum indignatio;
 Etiamque corde forte sincero dolor
 Nondum bilinguis Prusiam penitus movet
 Sequi paratum, Roma quocumque imperet 550
 Regina. sed enim quamdiu morem geret,
 Si non prohibeat Roma, quin ille hospitem
 Sua receptum servet Annibalem domo?
 Annibalem, atroci quem ciet rabie iecur
 In fata Romae percitumque odia omnibus 555
 Corroborata Tartari furiis agunt?
 Annibalem, amicos, si queat, Romae suos
 Eripere certum, seu via aperta seu dolis?
 Speratis, ubi procul inde moverimus pedem,
 Contra huius artes Prusias perstet diu? 560
- Asiat. Timor relictus hic geret nostri vicem.
- Flam. Cum, qui timentur, stant procul, levis est timor.
- Nas. Quo, Flaminine, tendis?
- Flam. Annibalem volo
 Tradi revinctum.
- Nas. quo trahes?

Flam.	Romam.	
Nas.		hoc iubet
	Roma?	
Flam.	iubet.	
Nas.	aliqui id postulant, scio. sed mihi	565
	Haec Roma non est.	
Asiat.	nulla Romanae hoc petunt	
	Comitia Plebis, nulla decernunt Patrum	
	Placita.	
Flam.	parentes filiis orbae rogant,	
	Suis reposcunt coniuges orbae viris,	
	Et quisque luctus proprii auctorem cupit	570
	Habere Civis huc reductum, qua nihil	
	Vltra nocere valeat.	
Nas.	et Roma hoc quidem,	
	Si decore fieri possit illaeso, velit.	
	Suos at hostes ducere ad Capitolium	
	Virtute domitos, non dolo captos solet	575
	Victoriasque fraudulentas abnuit;	
	Nec minus abominetur Annibalem artibus	
	Victum pudendis, quam suis bello truci	
	Circum intonantem moenibus quondam horruit.	
Flam.	Quae facere quondam potuit, ulciscor mala;	580
	Et anteverto, facere quae deinceps potest:	
	Non indecora, non ea iniusta ultio est.	
Nas.	Innumera nostros Annibal damna intulit	
	Victor per agros; cladis acceptae memor,	
	Bella et furores barbaros Poeni Ducis	585
	Olim edocebit Posteris ipsa ultimos	
	Historia Romae. at in forum Annibalem rapi	
	Reumque sisti, hinc liceat? an quemquam in sua	
	Licet esse causa iudicem? rerum hoc statu	
	Non Roma, Flaminine, quantumvis potens,	590
	Annibalis ullum ius habet; multo minus	
	Aliquot habere Civium possint preces,	
	Multo minus lubido, fraus, artes, doli	
	Habere possint. arbitri veniant Dei,	
	Litemve dirimant paribus auspiciis Deum	595
	Cumulata bella: hoc Romam et Annibalem decet ...	
	Quid statuis?	
Flam.	id, quod ratio suadet, fas sinit:	
	Romam trahendum censeo Annibalem.	
Nas.	veto.	
Flam.	Frustra vetas, Nasica: morem, si minus	
	Romae iubenti, gerere, at optanti, meum est.	600

Nas. Romaque fiat ne quid indignum, meum est
Cavere.

Scena secunda

<Scipio> Asiaticus, <Scipio> Nasica

Asiat.	novit Flamininus iam diu Romae favores callidis emere artibus, Popularis aurae studia prosequitur catus. Etenim, prius quam linqueret patrios Lares, Crebrum satagit in Vrbe rumorem seri, Spondere sese Annibalis invisum caput; Hoc liberandos esse Romanos metu Nimis inquieto, sibi reservatam hanc brevi Partem exequendam facili et optato exitu.	605 610
Nas.	Animata quisquis corda meliori luto Dignumque robur mente Romana gerit, Satis esse debet, conscium pectus boni Operis Deosque habere memores. hac decet, Asiatice, decet ire Scipiadas via. Placere Superis, inclitum Romae decus Anima tueri, haud indiga vitae ac necis; Has Africanus ille, Romani Imperi Columen Honorque Scipio nostrae Domus, Excoluit artes. Patriam, vel sic, tamen Vocare moriens poterat ingratham, tulit Sibi nocentem Romam; et indoluit minus, Quod sibi noceret, quam quod Invidiae dolis Decepta trahere posset indecores notas.	615 620
Asiat.	Heroa in otio utilem, bello optimum, Nulli secundum Gloria, Superis parem Virtute, Roma suspicax potuit malis Agitare rixis; nec suo passa est suae Salutis auctorem in sinu placide mori. Qui bello Iberas fregit ac Libycas opes, Cepit Syphacem, vicit Annibalem - heu, gravis Memoria fratri! -, patrio caruit solo. Iussum indecoros agere Linterni dies Mors Scipionem funere obscuro tulit, Manesque tantos condit exiguus lapis.	625 630
Nas.	Fratrisque, vel sic, abstine sortem queri. Ipsaque in armis Sospitatore Deum	635

- Ipsumque in Vrbe Patriae Brutum Patrem
 Imitatus, Actum Scipio vitae ultimum
 Complevit inter nobilis docta otii 640
 Studia omnibusque Graeciae melior Sophis
 Obiit.
- Asiat. Tribunos aggredi ingenio minus
 Ferocienti sciret, indocilem pati
 Ius imperantum Plebis animosae Indolem
 Vrbaniori more vivendi in suas 645
 Asserere partes nosset: hunc ultro omnibus,
 Quaecumque possunt praemia heroum dari,
 Cumulare, laudis ac triumphorum memor,
 Roma institisset, prona revereri ut Patrem.
- Nas. Hanc Scipionis arguere culpam levem, 650
 Scelus est.
- Asiat. Quiritum coepit ex illo favor,
 Corneliorum deserens Gentem in dies,
 Retro referri; pervicax hostis Cato
 Romana nobis odia mercari studet
 Pretiosus emptor.
- Nas. foeda vitiorum lues 655
 Vrget Catonis pectus; at pectus tamen,
 Dominator ipse austerus, imperio regit.
 Virtutem amare nescius sibi que utilem
 Virtutis Vmbram fraude honorata colens,
 Ipsam videtur colere virtutem Cato; 660
 Aliisque vero colere persuadet, vigil
 Rigidusque Censor, moribusque auctam bonis
 Urbem implet hacque parte laudandus venit;
 Et laudo gratus: ut mihi noceat, meas,
 Quicumque Romae proderit, laudes feret. 665
- Asiat. At efficacem si bona obtulerit modum
 Fortuna, atroci quo mora opponi queat
 Odio Catonis et simul Romae favor
 Veniat redemptus, has sequi artes quid vetat?
- Nas. Remunerantis gratiam Romae licet 670
 Bonam mereri posse sufficiat mihi,
 Tamen obtinere sanguine impenso velim ...
 Quidnam agere vero cogitas? quid te iuuet
 Tandem experiri? ... quae paras deinde eloqui,
 Audire metuo ... sed tamen mentem explica. 675
- Asiat. Cum iura belli cogere Antiochum pati,
 Hanc victor, inter caeteras, legem tuli:
 Mihi nempe vinctum traderet Poenum Ducem.
 At ille spes fefellit, elapsus fuga,

- Measque Regisque. hinc tamen iure Annibal
Meus esse coepit, et mihi hunc iure arrogo. 680
- Nas. Cur Flaminio coram omisisti tuum
Ius sustinere?
- Asiat. cur aventi iam nimis
Mea occupare consilia stimulos darem?
- Nas. Favere tibi momenta rationum putas 685
Meliora?
- Asiat. repeto, quem mihi dederant prius
Legitima belli iura, quem Roma hac mea
Voluisset olim, et nunc velit, recipi manu.
- Nas. Quam loquere Romam facinus hoc velle effici?
- Asiat. Hanc ipsam, amico nixa quae Mundum regit 690
Favore Divum; Plebem et Augustos simul
Cum Plebe Patres ...
- Tabellas profert.*
- has lege tabellas: vide,
Quot magna Romae capita consilium iuvant
Probantque populi vota.
- Legit.*
- Nas. magna quidem videt 695
Nasica Romae capita; Romanae tamen
His nulla tabulis signa virtutis legit.
Hanc esse Romam, hos esse Romanos negat ...
Teque, ista, Scipio, velle si prava exequi
Consilia pergis, te mihi agnatum nego.

Scena tertia

<Scipio> Asiaticus

- Asiat. Nasica, mores vanus Atavorum colis 700
Sectator: artes usus invexit novas,
Iamque obsolevit iste virtutis rigor.
Hac olim egenos ire Fabricios via
Curiosque decuit; ire nunc alia suos
Factos Nepotes Gentium Dominos decet. 705
Mundum apta vincere rigida haec virtus Patrum
Quanquam esse potuit, regere victum non potest.

Actus quartus Scena prima

Prusias, Flamininus

Prus.	Me iusta quanquam congredi ferro impulit Causa ultionis et suas vires brevi Lugere fractas Eumenes posset, tamen Resigno messas et metendas, si velim, Repudio lauros; plus enim Romam iuvet Redimere amicam, dona quam, bellum mihi Quaecumque tandem spondeat, rapere et frui. Huc Pergameno missus ab Rege advolet Orator: una iungere socias manus Firmamque inire legibus pacem bonis Adsum paratus; at fidem Annibali datam Violare; quem hospes Regia excepi domo, Deserere, tradere, praesides et conscios Rite celebrati laedere hospitii Lares. Vtrumne vero Prusiam hoc deceat, vide, An potius alia oporteat lapsum retro Te, Flaminine, capere consilia et sequi.	710 715 720
Flam.	Semel receptum mente propositum sibi Abiudicare corda Romana haud solent. Quod petimus abs te, Prusia, expensum satis Superque et aequis legibus visum frui. Quas barbara olim caede vastator diu Afflixit, Italis obice iam aeterno procul Exclusus oris, patrio pulsus solo, Tot tamque gravibus undique oppressus malis Totiesque victus Annibal partem velit Aliquam quietis capere: securos Lares Dignosque tanto, en, Roma promittit viro Magisque tutos, ipsa quam nunciam dare Carthago possit. sed odio implacabili Agitatus, iras atque turbarum faces Miscere late et scelera bellorum impia Iniicere populis cum labore nec sinat, Quibus est subactus, legibus Mundum regi, Asserere demum quam cupit Mortalium Felicitati, hanc Roma decrevit moram Eripere; cumque repetit Annibalem sibi, Rem peragit orbis et suum sibi ius rogat.	725 730 735 740 745

- Prus. Has, Flaminine, ut orbis utilitas petat
 Ipsamque Romam deceat, impleri vices,
 At non tamen conferre me quidquam expedit.
 Quin imo et alias exequi partes decet
 Illumque contra quoslibet totis virum 750
 Opibus tueri, cui sacramentum dedi
 Sociamque iunxi sponte iuratus manum.
- Flam. En, prodixit ipse crimen iniussus tuum:
 Annibalem, Erinnyum Romae et infestam luem,
 Tu, Romae amicus scilicet, amice excipis 755
 Dextramque iungis et sacramento ligas
 Foedo impiatam sponte iuratus fidem!
 Ergone bella inferre Romanis paras? ...
 Haeres ... at ecce, ni renuis, istam levo
 Perplexitatem. Romae in Annibalem putas 760
 Ius esse nullum, nisi quod armorum dedit
 Vis arbitra. erras: patrium ipsum ius habet.
 Hoc crede ...
- Tabellas profert.*
- sacris, en, tabellis hoc ratum;
 Transcripta Romae Punica, en, lex hoc probat ...
- Legit.*
- 'Carthago Civis privat Annibalem gradu: 765
 Vbicumque fuerit, esto Romanis reus.'
 Haec iura nobis competunt; haec si tamen
 Levia videntur, iam reponemus tibi
 Momenta rationum alia, quae moveant magis:
 Ille, ille, fidei qui memor pactae Annibal 770
 Putatur, animo Punicos vafro dolos
 Nunc versat; ictum foedus eiurat, fugam
 Molitur inde cum suis Gallis. Nothum
 Regis Philippi Perseum, has incognito
 Recens in oras nomine advectum, novis 775
 Prave studentem rebus, hinc Tyriis parat
 Hac nocte ratibus in Macedoniam sequi ...
 Iam statue, quid agi praestet hoc rerum statu.

Scena secunda

Prusias

- Prus. Quid mente dubia pendeam? quid iam morer?
 Molesta quae me vincla retinebant sibi, 780
 Abrumpit ipse foederis laesi reus
 Annibal: abunde est. crimen exolvit mihi.
 Ipsum tueri desinam, ipsum deseram,
 Nec perfidus: deserere deserto licet ...
 Excitet in arma et sceleris hortator probus 785
 Aliquis ad aures nunc mihi deinde obstrepat;
 Inaniasque effutiens suasorias
 Moneat, superbo Regium vinci decus
 Splendore Romae vique dominante obrui;
 Adeoque totis roboribus ire obvium 790
 Debere Regem et frangere iugum vel mori.
 Magnifica verba, vacua ni sensus forent!
 Quid struere sanus audeam, tanto minor,
 In fata Romae, cum gravi populos metu
 Iam stravit omnes et solo et Ponto ambulat 795
 Regina? furor est cum omnibus nolle obsequi.
 Odisse Romam mihi licet, colere expedit ...
 At iste fidei ruptor optato, en, subit.

Scena tertia

Prusias, Annibal

- Prus. Sic perstat icti foederis memor Annibal?
 Sic Poenus heros Punicam absolvit fidem? 800
- Ann. Nihil peregit, quod sibi infectum velit
 Annibal. iniqua perfidos quanquam obiices
 Fortuna nostris praestruere coeptis amat,
 Nocere constans, inde nil pudeat tamen
 Pigeatve: satis est coepta me digna aggredi. 805
- Prus. Dignumne vero Annibale periuram manum
 Iunxisse, spretos Regii hospitii Deos
 Temerasse, laeso iure moliri fugam?
 Neque enim, patrare quae cupis, quidquam latet:
 Hac ipsa in Aula factiosorum incitas 810

Turbam virorum odiaque mercaris ferus
 Aliena Romae, quam mihi noster tamen
 Tibique amicam facere tentabat labor;
 Socios furentes dira quamprimum paras
 In bella Ductor agere, si Superis placet. 815
 Vulgata iam omnia, hora, momentum, locus,
 Nomina ...

Ann. quid illa vertere in probrum mihi
 Incoepta pergis, quae, bono quanquam carent
 Successu, habere plus tamen laudis bonae
 Quam facinus ullum Regis infidi scio? 820
 Accendere odia, atrocis in Romam faces
 Belli excitare quereris? haec damnas? probro
 Haec vertis? ullos ergone Annibalis dies
 Abire posse innoxios Romae putas?
 Hoc docuit actae, quantus est, vitae tenor? 825
 Ita tibi notus Annibal?

Prus. tandem feros
 Male obstinati pectoris sensus doma,
 Resipisce tandem. quo loco stant res, vide
 Minorque fatis cede; fulmineos caput
 Proiectum in ictus mente meliori retro 830
 Reflecte. leges - usque adhuc tempus sinit -
 Romae benignas ...

Ann. caetera absolvas, cave.
 Provisa nobis omnia in tuto manent,
 Extraque sortem versor. hoc unum rogo
 Ac, siquid operis contulit nostra haec manus, 835
 Quod laude dignum, quod tibi gratum foret,
 Hanc memoris animi, Prusia, expecto notam:
 Vt ne qua socios Perseum et Gallos Duces
 Hic fata vexent, obvium tete inferas
 Defensor. iste fraudis horrendae artifex 840
 Poenas Aristo morte violenta dedit
 Promptasque scelerataeque perfidiae impares;
 Hi mihi supersunt gravibus invicti malis
 In orbe amici: hos, Prusia, incolumes solum
 Repetere patrium, hos protegi contra dolos 845
 Versutiasque et scelera Romulidum precor.
 Nil sibi precatur Annibal: sortem suam
 Ipse ordinare, quo decet, norit modo.

Prus. Hic agere vero nulla Romanos reor
 Consilia, quae non ipsa virtus suadeat, 850
 Sancta exequatur aequitas, Superi probent.
 Ipse adero tamen et, quam rogas, partem libens
 Implebo.

Scena quarta

Annibal

Ann. Reges, vile servorum pecus,
 Adeone vobis robur edomitum perit
 Virtutis omne, humilisque degeneres humo 855
 Affligit animos, Roma si intonuit, pavor? ...
 Populique Regesque et Dei et fraudes iuvant
 Romana coepta: quid, Annibal, dubites mori? ...
 Nasica monitum fecit, hic velle arbitris
 Mecum remotis colloqui. incuso moras, 860
 Rescire cupidus, Romane etiamnum sinu
 Producat aliquid, prisca quod virtus probet
 Nec erubescat Vmbra Scipiadae recens ...
 At mihi quis horror praescius animum quatit? ...
 Per varia laudum decora, spes hominum ac Deum, 865
 Plausus librare tres viri, heroum ultimi,
 Meruere, Scipio, Annibal, Philopoemenes.
 Iniusta passos, fraudibus victos malis,
 Idem ille nuper rapuit e vivis duos
 Fatalis annus; tertius restat super ... 870
 Sed vivere ultra, fatidica quaedam meae
 Responsa mentis et ipse climacter meus
 Fastidiumque lucis ingratae vetant ...
 Nasica porro quid velit? ... Romae probos
 Adhuc egentis colere mores hunc ferunt; 875
 Iuuet ... sed ecce, optatus huc infert gradum.

Scena quinta

Annibal, <Scipio> Nasica

Nas. An iste, muro qui ferus ahenos rigor
 Annibalis inter pectus et Romam sedet
 Medius, amicas petere me alloqui vices
 Sensumque mentis intimum et curam et metum 880
 Communicare, vel benevolentem, sinet?
 Ann. Si fors disertis fraude verborum meos
 Nasica sensus posse mutari putet,
 Hanc, age, superbis qua tuae Regum solent

	Delusa corda legibus Romae obsequi, Omnem explicare copiam eloquii licet Annibale coram. non magis suasoriae Hoc pectus artes quam minae grandes movent.	885
Nas.	Praeiudicatos, Annibal, falsae impetus Moderare mentis. turpe prudenti viro Id suspicari, quod animo posthac procul Abiudicari veritas nota imperat. Quid sensa carpis, quae meo etiamnum latent Sinu retenta? quid artibus tecum malis Hic me agere velle fingis?	890
Ann.	an alias potest Docere Roma? et esse te Civem bonum An censuisset illa, si coleres bonas?	895
Nas.	Sibi imperare, fervidos animi sui Reprimere motus nobili fractos iugo, Iniuriosae inanibus linguae probris Nil commoveri, semper aequali gradu, Quo ratio ducit, tendere: has artes docet Romana virtus, has colere toto studet Nasica corde, has optimum Romae hostibus Odio efferatis curat exemplum dare.	900 905
Ann.	Ista documenta splendida Sophorum tibi Scire otioso licuit; Annibalem improbus Per alia traxit studia bellorum labor.	
Nas.	Numerare laudes ipse praecentor meas Semper refugi; nunc tamen, quando ferus Mihi corda stimulis obstrigillator fodis, Monebo, Gallos, asperum bello genus, Romam et lacessere pervicax annis abhinc Plus quam trecentis, hac mea demum manu Exterminatos arva purgasse Itala Caesis triginta millibus ... sed, qui retro Relapsus abiit sermo, quin potius redit? Romam execraris, Annibal; quidquam boni, Pariante Roma, posse produci negas Credisque neminem esse Romanum et probum. At ipse iudex esto tamen, hominis probi Romanus egone fungar officium an secus. Tu mihi cruenta pectore indomito ferox Opponis odia, amarulentis tu probris Me durus agitas, tu malas artes vafra Versare mente me increpas. at ego interim Tibi redimere cogito vitam ac decus; Ego interim odia et fulmina in caput meum Conversa trahere, ne tuum feriant, velim.	910 915 920 925

- Ann. Quorsum ista tendunt? ... pectus Annibalis fremit,
 Insueta patitur studia ... per sensus novos
 Distractus errat animus, incertus sui ...
 Quid struis? an ipsa, quae bona supersunt mihi
 Relicta, vincere odia Romanus paras? 930
- Nas. Odisse perge, si lubet; sed desine 935
 Calumniari laudibus dignum tuis.
 Annibalis hostes, nequid Annibali queant
 Nocere, Romanusque Romanos veto;
 Romanus ipsi victimam Annibalem paro
 Eripere Romae.
- Ann. et ergo Romanus potes 940
 Odisse Romam?
- Nas. quin mihi, vel sic, tamen
 Amare Romam et esse Romanum licet.
- Ann. Ille, ille vires superat humanas labor,
 Quem sequeris. obstant fata nec eodem simul
 Componi in animo Romam et Annibalem sinunt. 945
 Odium profundum, aeternus irarum dolor,
 Immensa spatia me inter et Romam iacent.
- Nas. Sociare virtus Inferos potuit Deos
 Superosque media: Romam et Annibalem potest ...
 At enim tua inter cor mihi incertum trahi 950
 Interque Romae fata, ne crede, Annibal.
 Quocumque publica Patriae se res movet,
 Idem ille cardo studia Nasicae regit
 Regetque semper. hic, tuae cupiens quidem
 Salutis animus, ponere in tuto velit 955
 Illam ipsam, acerbus quam furor circum intulit
 Patrios per agros caede fumantem manum;
 Nihilominusque Patriae fungi utilem
 Intendit operam: turpibus captum dolis
 Aeternam in Urbem sineret Annibalem rapi, 960
 Simul pudendam infamiae sineret notam
 Recipere nostrum hoc, usque adhuc nitidum, decus.
 Haec probra Romae eximere si felix queat
 Nasica, magno Patriae credat malo
 Simul fuisse cautum; et Annibalis simul 965
 Meruisse laudes gaudeat.
- Ann. purus tibi
 Et fraudis expers integris manat labris,
 Nasica, sermo. victa quos Dominam docens
 Carthago Romam invexit, ignoras dolos.
 Consentit animus ori et os virtutibus, 970
 Quas animum habere rectum et ingentem decet.
 Nasica, magnus hodie in Annibalem venit

	Tibi triumphus, nostra victrici mora Tu frangis odia. te satum Roma Annibal Romaque dignum Matre, praesentem videt Nec exsecratur; nique Romanus fores, Amare possit. in meum insidias caput Romanus ipse struere Romanos mones. Id ante visum scire Nasica iuvat Monitore. vitam tendere ultra nil moror: Satis superque Gloriam vixi meae. At mihi supersunt, ardua insignes fide, Me digni amici: hos morte desertos mea Si fors relinquo, protegere promptam manum, Nasica, sponde.	975
Nas.	spondeo.	
Ann.	satis est. magis Me recreat ista sponsio; et mihi plus habet Fiduciae, ipse Prusias quam si daret. Nunciam efficacem quamlibet operam potest.	985
Nas.	I, sequere vero fata, qua monstrant viam; Momenta gnavus arripe et, quando licet, Vitare propera sortis instantes minas. Age, fuge. quo te versat afflictum loco Fortuna, celerem nulla comitantur fugam Opprobria ... sed enim, praemoneo, ne quis, cave, Dum fugis, in hostes caecus impellat furor. Quicquid litabis, Roma quod doleat, meum Hoc vulnus erit; ubicumque Romanus cruor Fundetur, ultor adero.	990 995

Scena sexta

Annibal

Ann.	quis superest novus Mihi hauriendus sortis ingratae labor? Cedimus? an ipsos usque perstamus Deos Repellere hostes cumque fatibus congregari?	1000
------	--	------

Scena Septima

Annibal, Clodomarus

- Clod. Romanus Urbem Miles obsessam tenet,
 Vias per omnes fusus excubias agit
 Aditusque claudit. hinc tamen facilis patet
 Et non inulto et nobili effugio locus. 1005
 Etiam supersunt, bella qui tentent, viri
 Rumpentibusque dirigant dextris iter.
 Nobis in Vrbe Turma Gallorum latet
 Furtiva, Prusiae ipsa Regalis Cohors,
 Nuper recepti te Duce triumphi memor, 1010
 Fremit arma et iras, deserui Annibalem fero
 Conquesta luctu. his, Annibal, animos, ades,
 Incende praesens.
- Ann. quo rapis, propero volens.
 Dum spiritus adhuc vividus membra haec regit,
 Vbi ubi excitare liceat in Romam faces, 1015
 Subiicere flammam ardet odiorum furor.

Actus quintus Scena prima

Annibal, Clodomarus

- Ann. Clementer odit, regere qui odium non potest.
Periculosam fortis incoepti aleam,
Vbi venit exequenda, deproperet furor;
Sed dum paratur, premere consilio iuvat. 1020
Vidi subactos igne generoso viros,
Vidi eloquentes frontibus torvis minas.
Sed proderit enim reprimere etiamnum impetus
Properantibusque iniicere prudentes moras.
- Clod. Nec metuis, animos ne pigrae extinguant morae? 1025
- Ann. Accendere valet igne redivivo Annibal
Cineres sepultos ... sed tamen metui locum
Secludat omnem Clodomarus. ubi res feret,
Erumpet ardens Miles ad nutum Ducis.
Retentus ignis qui fuit, furit amplius. 1030
Provisae, ne quid peccet imprudens amor
Promptae ultionis. omnia inductis eant
Protecta velis; consilia, taciti doli
Et erudita silentia furorem regant.
Male temperatus furor in auctores redit. 1035
Penitus sub imis odia pectoribus fremant
Captiva, motus ipsa frons similes sibi
Serena pandat, omnem et excludat procul
Suspicionem ... Prusias velle alloqui
Monuit, nec ipse renuo ...
- Clod. praeterea potes 1040
Tuum infideli temere proiectum caput
Praebere Regi?
- Ann. adesse si coram negem,
Postquam rogavit, suspicax inde augeat
Suos timores et oculo lustret magis
Periculoso nostra, quae tenebris egent, 1045
Consilia. caeterum Annibal notus tibi
Satis esse debet, temere qui tentet nihil.
Clodomare, socios, i, frementes contine.
Mox adero, mox rapidum agmen in furias agam.
- Clod. Abscedo ... sed tu, magna, quicumque es, Deus, 1050
Qui fata curas Annibalis: illum, precor,
Memento pulsus reddere incolumem dolis.

Scena secunda

Annibal

Ann. Non parte ab illa nunc mihi fulmen venit
 Cavendum. inertī evadere Annibalem fuga
 Non posse nec animum ista nec odium pati 1055
 Nasica sensit. obviam stabit vigil
 Et frangere omnes impetus fortis queat ...
 Sed quicquid anceps aleae casus feret,
 Opponere tamen placeat hostem se mihi
 Dignum Annibale Romaque meliorem sua. 1060

Scena tertia

Annibal, Prusias

Prus. Nunciam infideles hic strui artificum dolos,
 Vidente me et probante, ne querere, Annibal.
 En, ipse, quicquid Roma molitur, palam
 Tibi retegendum, amicus Annibalis simul
 Simulque Romae fidus interpret, fero. 1065

Ann. Egregia vero munera implentur tibi
 Et Rege digna!

Prus. Roma et Annibalis bonam
 Curare pacem, hoc Prusia indignum putas?

Ann. Mandata Romae capere servilem in modum,
 Deferre, promulgare, quo Roma imperat, 1070
 Hanc Rege curam, hanc Prusia indignam puto ...
 Sed forte inanis fallit incautum metus;
 Mens forte praeceptis temere subiectam arripit
 Causam querendi ... falsus o utinam siem!
 Ergo age, sequester esto. quicquid habes, doce 1075
 Sensusque dubios luce plana, si potes,
 Convince.

Prus. vitae quemlibet agendum tibi
 Cursum reservant fata, vacuum te omnibus
 Demum periculis ponere in tuto, otium
 Cum dignitate poscere Annibali, dies 1080
 Placidusque dulcesque facere nec inglorios,
 Haec cura me sollicitat, hic meus est labor.

- Et ipsa sedem Roma sponte sua velit
 Asserere propriam, qualis Annibalem decet.
 Sin refugit animus Urbis invisae Lares
 Videre, tellus Ausonia quaqua patet,
 Eligere fas est commodum hospitio locum.
 1085
- Ann. Aliquasne latebras Ausonia tellus habet,
 Quas non replevit illa fatalis manus
 Luctibus acerbis? hucque praeterea tamen
 Suadere possis quaerere hospitio locum?
 1090
 Quam victor annis quindecim totis vago
 Furore belli afflixit, huic Genti Annibal
 Captivus hospes fata concredat sua?
- Prus. Neu qua nocere perfidum tentet scelus,
 1095
 Defensor aderit quisque Romanus tibi.
- Ann. Mihi nocere quisque Romanus velit,
 Optetque Roma scelere pretioso frui.
- Prus. Cum iam supremos occupet rerum gradus
 Omniaque vasto Roma dominatu premat,
 1100
 Haec scelera, quae tu loquere, fieri si placet,
 Quis esse nisus impedimento queat?
 Quod Roma sceleris quidpiam nunc haud velit
 Patrare, nunquam deinde volituram probat.
- Ann. Sed nunc scelestis fraudibus plena et dolis
 1105
 Consilia non versare Romam, quis probet?
- Prus. Ego ipse.
- Ann. tu nempe, artibus quem iam malis
 Tenet impeditum!
- Prus. has, Annibal, per me licet,
 1110
 Queis Roma vincit, has malas artes voca.
 Sed tamen easdem, penitus ut fuerint malae,
 Nil proderet foras, sacra quod iura arguant;
 Nil aggredi, quod ipsa virtus non iuvenet,
 Ac posse, quicquid aggredi lubet, hoc scio.
- Ann. Facile obtinetur quicquid ignavus timor,
 1115
 Offerre properat. Domina quod Roma exigit,
 Aude negare; Regii Rex nominis
 Aude tueri decora, vires viribus
 Opponere, hostem pellere hostili manu.
 Tum, Roma possit necne, quod libuit, scies.
- Prus. Belli labores esse iam nullos super
 1120
 In orbe, magnis viribus Romae pares,
 Subacta longe cuncta terrarum docent
 Satis superque. vel arma Romulidum timet
 Vel iura adorat ultimum Mundi latus;
 Vel amore Gentes vel metu victas tenet
 1125

Regina Mundi Roma, Regnorum arbitra
Regumque Domina.

- Ann. quo loco nunc sis, vide
Et erubescere, Prusia. imbelli manu,
En, ista sceptrum, pondus ignavum, tenes. 1130
Vix fraudulentis Roma perstrepuerit minis;
Demittis animos, corde prostrato paves,
Regnare cessas. subditos, iam non tuos,
Romanus, ecce, Civis arbitrio regit
Teque regit ipsum, quem tamen Regem vocat. 1135
Adeone populus iste Romanus, vafer
Tyrannus orbis, deiicit humili metu
Regale pectus? ergone ultra si vetet
Regnare quemquam Roma, credideris nefas
Regem esse velle?
- Prus. splendidam haec praestant boni
Speciem coloris verba; sed reputo leves 1140
Hos esse et omni pondere carentes sonos.
Regnat sibi que Prusias vitam prius
Ait hauriendam, quam eripi sceptrum sinat.
Me Roma, fateor, aliqua, quae nollem pati,
Tolerare cogit; at leve admitti malum, 1145
Quod vis superior ingerit, quaenam vetet
Bene sana rerum ratio? quis sensus sagax,
Quis Dignitatis Regiae prudens amor
Tanto minores obiici natus velit?
Imperia perdit modica zelotypus furor, 1150
Prudentia auget. velle, non quantum cupit
Ambitio Regum tumida, sed quantum licet,
Moderata rectae consilia mentis iubent.
- Ann. Haec monita, quae tam politica obtrudis mihi,
Quanto valere debeant, novi parum. 1155
Nunc laudo neutiquam illa nec sperno tamen;
Sed quando tempus instat et partem sequi
Vel hanc vel illam cogit hic rerum status,
Paulum opperire, dum redeo. brevis est mora;
Quid satius agere credidero, notum dabo. 1160

Scena quarta

Prusias

Prus. Ingenium acerbum flectere in melius, feram
 Domare demum visus est mentem Annibal.
 Persentit esse iam sibi nullum super
 Romae nocendi irasque laxandi locum.
 Hinc vetera forsani abiicere nunciam parat 1165
 Consilia, forsani longa mutatus brevi
 Dediscet animus odia. perniciem sibi
 Cum cuncta clamant ingruere, acutum videt
 Ipse furor ultroque replicat retro gradum,
 Timidus procellae ...

Scena quinta

Prusias, Flaminius, <Scipio> Asiaticus

Flam. Prusia, facilem tuis 1170
 Auremne victus Annibal monitis dedit?
 An perstat hostis durus, odiorum tenax?

Prus. Hinc inde comprimentis angusta Annibal
 Coactus intra spatia Fortunae fremit
 Inhorruitque ut Lybicus, obstantes plagas 1175
 Qui rumpere olim tentat incassum, leo.
 Neque tamen ullo iam impetu sortem velit
 Exasperare, sed animo secum truces
 Resorbet iras; et, sibi postquam nihil
 Superesse vidit, quod furores in suos 1180
 Conducere queat, qua licet demum via
 Efficere, totum tristis ut ne se obruat
 Penitus procella, hac ibit, hac portum petet.
 Vt sapere vellet et bonam Romae in fidem
 Permitteret se ac res sibi faceret ratas, 1185
 Modo me, rogatus, audiit placide et brevem
 Optavit, ista ut omnia expendat, moram;
 Certumque super his ipse responsum ferens
 Mox aderit.

Asiat. aliquis hic esse praetextus potest
 Mentis dolosae.

Prus.	at ille quos autem dolos Fabricare possit, spes ubi nulla est super Dolis fruendi? Miles excubitor vias Romanus omnes atque Bithynus tegit Clauditque: nullus aditus effugio patet.	1190
Asiat.	Fors cedat hic vulgaris heroum labor; Sed Annibal enim non viam heroum terit Vulgarem: in ipsum possit eniti arduae Necessitatis verticem. et quisnam sciat, An non, peritus dissolutas artifex Res integrandi, struxerit belli dolum	1195
	Hac ipsa in Vrbe et ex tuis aliquos data Fide obligatos in suas partes trahat?	1200
Prus.	Extorris, exspes Annibal mutet meos?	
Asiat.	Mutare et ipsos forte Romanos queat.	
Flam.	Vt obstruatur noxiae fraudi locus, Nunciam amputari iuverit inertes moras. Annibalem amica, Roma quam spondet, domo Tuum est monere, Prusia, ut recipi velit; Sin renuat, ipsum cogere invitum tamen Vinctumque Romam trahere quamprimum ratum est.	1205
Prus.	Violenta mitte consilia: res non eget. Viso ipse, quid agat; nec reluctantem, tibi Vt obsequatur, precibus adducam meis.	1210

Scena sexta

Flaminius, <Scipio> Asiaticus

Flam.	Quod petimus ambo, an obiices ullos putas Vltra impedire posse, quin liceat frui?	1215
	Illa, illa, quondam pasta Romano diu Cruore, Romam inermis intrabit fera; Tantaque praeda uterque coememus bonos Patriae favores memoris. hoc etenim libens, Asiatice, lucri quicquid est, tecum velim Communicare; neve laudem operis boni Fructumque solus occupare intenderem, Frustra timebas: omnis in partem rei Et te venire ipsumque Nasicam iuuet.	1220
Asiat.	Suspicionem, Flaminine, hinc iam procul Omnem remisi ... at iste quid Miles pavens? ...	1225

Scena septima

Flamininus, <Scipio> Asiaticus, Miles

- Mil. Terribilis, atrox Annibal ...
 Asiat. perge eloqui.
 Mil. Implevit Urbem caede. Romanus cruor
 Profusus ense perfido tinxit vias ...
 Flam. Superi! execrandam an ipse Rex fraudem? ... at doce, 1230
 Quaecumque defers.
 Mil. Annibal postquam obvio
 Fugam repelli Milite Urbisque exitus
 Circum undique omnes esse praecclusos videt,
 Sibi suisque sternere aggreditur viam
 Vi fraudulenta. Regiam in partes suas, 1235
 Clam Rege, Turmam fraude corruptam trahit.
 Legit parandis commodum insidiis locum,
 Latebras silentes horridae, antiquae specus;
 Hinc, veluti ab antris excitae infernis ruant
 Eumenides, agmen ense districto ferox 1240
 Repente rumpit. Militem primo impetu
 Victum propulsant; plurimos dedunt neci,
 Reliquos adurget trepidus effusus pavor
 Et huc et illuc temere palantes agit.
 Nasica, rapidi fulminis ad instar, volat; 1245
 Ducemque lecta Militum sequitur Cohors ...
 At ecce, vobis iam redux victor subit.
Triumphalis auditur sonus.

Scena octava

Flamininus, <Scipio> Asiaticus, <Scipio> Nasica, Miles

- Nas. I, nostra, Miles, iussa properentur, mone:
 Huc mihi fidelis praestet incolumem manus
 Annibalem et una Perseum et Gallos Duces; 1250
 Ac, ne quis ausit ludere in captos furor,
 Provisse ...

Scena nona

Flamininus, <Scipio> Asiaticus, <Scipio> Nasica

- Nas. noster auspices habuit Deos
Et esse meruit utilis Romae labor.
Crudo efferatum Marte, Romulidum sacro
Odiis litantem sanguine Annibalem suis 1255
Celer occupavi, vindice oppressi manu
Victumque cepi.
- Flam. at Annibal quicquid modo
Patrare voluit, credis insontem mali
Fuisse Prusiam?
- Asiat. ipsa Regalis Cohors
Scelere implicata Prusiam insontem negat. 1260
- Nas. Regem abstinete sceleris ullius reum
Existimare, vestra qui certus nimis
Implere iussa, sceleris incurrit notam.
Periurus hospes, res ubi periit sua,
Nil haesitavit hospitem Annibalem suum 1265
Deserere; et omnem ut tolleret vobis locum
Suspicioni<s>, Milites ipse ingruens
Vltor cruenta strage multavit suos;
Qualemque vobis pendere institerit fidem,
Grave, sibi factum ab Annibale, vulnus probat ... 1270
- Flam. En, prodit Annibal, iram adhuc spirans trucem.
- Asiat. Pudet intueri.
- Flam. vultus hic tonat. hinc pedem
Retro feramus.

Scena decima

<Scipio> Nasica, Annibal, Milites

- Ann. uterque discessit bene.
Foedo aestuabat motus aspectu furor ...
Nasica, fruire, decora victoris cape 1275
Laudesque victi. strenui officium Ducis
Simulque Civis functus es munus boni.
Annibalem iniquis persequi invisum Deis
Fortuna constans, hac die properat suo

Cumulum furori ponere. at quaedam tamen
Bonitas labores hos mihi extremos levat;
Quod te Ministro ...

Scena undecima

<Scipio> Nasica, Annibal, Perseus,
Boiorix, Lugdunus, Clodomarus,
Milites

Pers. huc ergo sublapsos retro
Inimica nostros fata conatus ferunt,
Annibal!

Boio. ut omnis perierit labor, haud piget.

Lugd. Nos animus idem cogit in partes tuas
Victosque captosque. 1285

Clod. et sumus, vel sic, tui.

Ann. Nasica, sponsam nunc mihi praesta fidem:
Hos expediri turpibus vinclis iube
Reddique satage patrio incolumes solo.

Nas. *Vinctos liberat.*
Estote salvi et liberi ... tuque, Annibal, 1290
Hinc perge, fata sequere tua, quaqua lubet.
Illa ipsa, quae te dextra modo fecit meum,
Tibi laborat facere nunc, ut sis tuus.

Ann. Nam quid agis? aequo iure belli me obtines.

Nas. Nec obtinerem, ni malus forte hostium, 1295
Vt arma caperes, te coegisset dolus.

Ann. Ten', Roma, tantam aluisse virtutem mihi? ...
Nasica, principem inter heroas locum
Tibi resignat Annibal ... fruire; et vale.

Clod. Superi! quis horror mutat hunc totum?

Nas. heu! color 1300
Errat per ora luridus.

Pers. vive, Annibal.

Ann. At egone, vitam ius ubi primum in meam
Habere coepit Roma, dubitasset mori?
Generosus auctor ipse properatae necis
Mori; venenum hoc annulo inclusum ebibi ... 1305
Nasicae amicus morior ... at Romam execror.

Boio. Fluxere vires.

Lugd. atra mors oculis natat.

Ann. Age, Roma, Mundum invade ... diuturnos metus
Depone ... vixi.

Nas. spiritus fugit labris.

Boio. O triste facinus!

Lugd. o sacer luctu dies! 1310

Pers. Nasica, nostris usque pectoribus memor
Tibi favebit animus. at Romae simul
Aeternus iras pascet ultrices dolor.

Nas. Romana virtus hostium vires domat
Et ipsa vincit odia cumulando bonis. 1315

<Finis>

Hinweise zur Textgestaltung

Zugrunde liegt die Mannheimer Handschrift von ca. 1743-1748 mit deren originalgetreuer, digitaler Erstausgabe von Schibel im Mannheim-Heidelberger MATEO-Projekt (www.uni-mannheim.de/mateo/desbillons/annibal.html mit den ersten 11 Seiten des Manuskripts; entsprechend auf der MATEO-CD 'Alte Drucke aus der Universitätsbibliothek Mannheim', 1996). Die htm-Fassung wurde für diese Ausgabe benutzt, die leicht verschobene Verszählung korrigiert; die vollständige Handschrift mit ihren 59 Seiten wurde verglichen. Auf dem ersten Blatt findet sich folgender Zusatz, wohl von anderer Hand, d.h. einem Freund des Verfassers (N. Caux de Cappeval, vgl. Schibel): „Bonne tragédie latine, pleine de mouvemens et de chaleur, par la grande âme d'Annibal qui se répand partout; mais par malheur la Pièce se trouve arrangée pour le Collège; elle n'a pas cette supériorité de forme, que demande un grand théâtre du monde; en quoi le Père des Billons suit le Père de la Rue, qui, comme Jésuite, excelle en ce genre; c'est encore un très bon Manuscrit pour une grande Bibliothèque.“

Die orthographischen Eigenheiten des Originals wurden nach Möglichkeit beachtet. Orthographie und Interpunktion wurden jedoch - anders als in Schibels Edition - überarbeitet und vereinheitlicht, auf Akzente wurde verzichtet. So wurde stets gedruckt *i* für *j*, *v* für konsonantisches *u*, *u/V* für vokalisches *u/U*. Groß- bzw. Kleinschreibung wirkt im Original teilweise willkürlich (am Versanfang durchgehalten nur für ca. 100 Verse). Gemäß mehrheitlicher Schreibung groß geschrieben wurde: 68 *Patria*, 99 *Classe*, 128 *Vrbe*, 168 *Vrbes*, 229 *Mundum*, 244 *Patria*, 263 *Indole*, 276 *Gentes*, 414 *Comes*, 626 *Gloria*, 641 *Sophis*, 649 *Patrem*, 659 *Vmbra*, 771 *Punicos*, 795 *Ponto*, 975 *Matre*, 981 *Gloria*, 1029 *Miles*, 1124 *Mundi*, 1125 *Gentes*, 1201 *Vrbe*, 1228 *Vrbem*, 1232 *Milite*, 1232 *Vrbis*, 1246 *Militum*, 1267 *Milites*, 1308 *Mundum*; klein dagegen: 15 *res*, 19 *causa*, 24 *maria*, 35 *belli*, 44 *decus*, 60 *populi*, 80 *iras*, 94 *terrarum*, 123 *illa*, 126 *ipse*, 145f. *orbem*), 147 *iugo*, 172 *etiannum*, 179 *cordis*, 197 *reos*, 198 *periuros*, 199 *rates*, 211 *intrepidus*, 244 *carmina*, 264 *insignes*, 295 *arbitris*, 297 *exitus*, 343 *illa*, 352 *iste*, 360 *ille*, 360 *amici*, 421 *ire*, 422 *ratis*, 432 *iuga*, 439 *ipse*, 453 *agros*, 467 *cineres*, 497 *victori*, 498 *imperante*, 507 *illa*, 507 *decora*, 538 *rates*, 543 *iratae*, 547 *iudicum*, 564 *revinctum*, 618 *ille*, 629 *auctorem*, 637 *armis*, 643 *indocilem*, 644 *imperantum*, 645 *mare*, 674 *eloqui*, 693 *capita*, 695 *capita*, 704 *ire*, 713 *bellum*, 726 *corda*, 762 *ius*, 763 *tabellis*, 770 *ille*, 788 *decus*, 820 *infidi*, 844 *amici*, 862 *virtus*, 872 *climacter*, 902 *ratio*, 903 *virtus*, 948 *virtus*, 927 *redimere*, 943 *ille*, 962 *decus*, 987 *ipse*, 1011 *iras*, 1048 *i*, 1065 *interpres*, 1083 *ipsa*, 1089 *illa*, 1112 *virtus*, 1179 *iras*, 1183 *ibit*, 1190 *ille*, 1195f. *heroum*, 1216 *illa*, 1227 *eloqui*, 1248 *iussa*, 1251 *captos*, 1298 *heroas*, 1314 *virtus*. Die Reihenfolge der Darsteller wurde geändert statt 1,2 *AnPar*, 5,3 *PAn*; ergänzt wurde 3,2, 3,3, 4,5 und 5,5ff. *Scipio*.

- 16 *quid* Schibel statt *quit*
- 167 *quadringentas* Schibel statt *quadringintas*
- 222 *servavi* Schibel statt *sevavi*
- 324 *imo* statt *immo* Schibel
- 339 *eundem* Beck statt *eumdem*
- 444 *Ingaevonas* Schibel statt *Ingaenonas*
- 749 *imo* statt *immo* Schibel
- 1007 *dirigant* Beck statt *diligant*
- 1264 *periiit* Beck statt *petiit*
- 1267 *suspicionis* Beck statt *suspicioni*
- 1297 *ten'* Beck statt *te'n*

'Komma' gestrichen vor *et*, *atque*, *-que*, *neque*, *nec*, *aut*, *vel*, *-ve*, *an*, *quam* u.ä.: 11, 11, 32, 35, 42, 45, 52, 71, 73, 74, 77, 81, 81, 82, 83, 84, 89, 89, 90, 90, 100, 107, 141, 147, 149, 156, 157, 168, 179, 185, 192, 209, 209, 210, 217, 221, 224, 229, 229, 232, 240, 243, 248, 249, 254, 262, 264, 270, 270, 270, 271, 271, 273, 277, 280, 282, 286, 289, 292, 294, 309, 312, 315, 315, 316, 316, 316, 317, 324, 328, 333, 351, 359, 362, 363, 364, 373, 395, 400, 411, 411, 419, 430, 431, 434, 434, 436, 437, 438, 438, 443, 472, 474, 476, 478, 489, 493, 496, 500, 503, 516, 517, 535, 538, 541, 543, 555, 558, 587, 611, 614, 619, 637, 641, 658, 668, 680, 691, 693, 714, 716, 728, 732, 734, 735, 739, 742, 745, 746, 751, 785, 789, 791, 791, 795, 804, 842, 845, 846, 857, 857, 857, 862, 865, 872, 872, 878, 879, 880, 880, 888, 922, 942, 944, 953, 970, 974, 1001, 1003, 1005, 1006, 1023, 1033, 1055, 1056, 1060, 1062, 1064, 1066, 1081, 1081, 1099, 1119, 1123, 1123, 1125, 1126, 1133, 1141, 1142, 1156, 1157, 1158, 1164, 1169, 1184, 1185, 1193, 1201, 1209, 1224, 1232, 1243, 1250, 1250, 1252, 1256, 1275, 1276, 1286, 1290, 1314

'Komma' gestrichen nach: 5 *fortis*, 151 *quas*, 151 *Thraciae*, 158 *nobilis*, 180 *robur*, 221 *timendus*, 227 *ferus*, 230 *mea*, 254 *quod*, 255 *debitam*, 296 *eunt*, 323 *spes*, 360 *ille*, 360 *credite*, 362 *Cannae*, 416 *impetus*, 481 *sepulchrum*, 500 *coegi*, 501 *viris*, 511 *terrarum*, 537 *sociis*,

- 574 *Capitolium*, 575 *captos*, 589 *statu*, 593 *doli*, 725 *propositum*, 733 *Annibal*, 742 *cupit*, 787 *suasorias*, 846 *Romulidum*, 877 *rigor*, 880 *communicare*, 938 *Romanos*, 1055 *pati*, 1158 *illam*, 1163 *super*, 1164 *laxandi*, 1224 *Nasicam*, 1255 *suis*
- 'Komma' ergänzt: 8, 8, 16, 23, 36, 57, 75, 90, 105, 120 *et*, 172, 208, 266, 266, 267, 341, 360, 382, 382, 393, 398 *venit*, 439, 441, 526 *multa*, 597 *id*, 622, 631 *heu*, 632, 649, 674, 692, 713 *quam*, 735, 735, 743, 753, 763, 763, 764, 764, 780, 798, 798, 803, 818 *quae*, 865, 865, 868 *malis*, 876, 943 *labor*, 989 *fata*, 994 *quis*, 1050 *magna*, 1063 *en*, 1114, 1128 *manu*, 1129 *en*, 1133, 1133, 1179, 1247, 1248 *properentur*, 1271 *en*, 1293
- 'Komma' statt 'Punkt': 868
- 'Komma' statt 'Doppelpunkt': 80, 130, 175, 181, 191, 196, 214, 220, 221, 265 *viros*, 288, 392, 404, 467, 468, 545, 587, 594, 603, 621, 669, 710, 741, 768, 804, 827, 833, 883, 930, 973, 984, 1009, 1037, 1040, 1049, 1166, 1242, 1275 *fruere*
- 'Komma' statt 'Strichpunkt': 14, 18, 53, 59, 64, 94, 99, 119, 128, 138 *appuli*, 214, 233, 253, 259, 278, 298, 321, 343, 349, 350 *impotens*, 353, 361, 370, 377, 385 *amplecti*, 393, 394, 394, 396, 417, 451, v472, 498, 502, 514, 522, 540, 562 *procul*, 568, 569, 592, 609, 634, 643, 662, 681, 687, 701, 720, 722 *vide*, 731, 731, 747, 772, 807, 808, 845, 855, 891, 898, 899, 901, 903, 904, 921, 924, 925, 960, 987, 1002, 1043, 1058, 1075, 1082, 1086, 1112 *iuvet*, 1113 *labet*, 1131, 1131, 1158, 1178, 1181, 1233, 1284
- 'Punkt' ergänzt: 763, 763, 763, 987
- 'Punkt' statt 'Doppelpunkt': 17, 40, 55, 110, 127, 171, 183, 205, 219, 229, 276, 348, 376, 392, 412, 425, 449, 464, 483, 539, 551, 565, 573, 604, 614, 620, 657, 696, 721, 748, 762, 828, 831, 840, 851, 860, 867, 887, 920, 926, 944, 951, 1028, 1032, 1109, 1118, 1128, 1132, 1155, 1164, 1280, 1312
- 'Punkt' statt 'Strichpunkt': 225, 773, 1159
- 'Strichpunkt' gestrichen: 67 *perfida*, 85 *incendio*, 95 *orbis*, 119 *minas*, 190 *excors*, 228 *miscui*, 232 *opes*, 341 *credere*, 378 *tecta*, 406 *fores*, 454 *traham*, 469 *inquieta*, 485 *favorem*, 495 *opes*, 520 *Roma*, 542 *audiit*, 575 *solet*, 663 *implet*, 709 *ultionis*, 711 *messas*, 740 *laboret*, 749 *deceat*, 755 *excipis*, 756 *iungis*, 811 *virorum*, 834 *rogo*, 852 *tamen*, 919 *negas*, 975 *videt*, 990 *arripe*, 1044 *timores*, 1055 *posse*, 1127 *vide*, 1174 *fremet*, 1175 *inhorruique*, 1288 *iube*
- 'Strichpunkt' statt 'Punkt': 298, 718, 1124
- 'Strichpunkt' statt 'Doppelpunkt': 10, 18, 68, 93, 161, 182, 185, 188, 209, 243, 295, 335, 345, 349, 355, 367, 403, 422, 426, 447, 460, 523, 547, 584, 653, 656, 695, 712, 719, 744, 763, 767, 772, 813, 829, 842, 870, 875, 907, 910, 938, 976, 989, 997, 1019, 1033, 1116, 1145, 1156, 1159, 1187, 1195, 1208, 1212, 1217, 1238, 1242, 1250, 1268, 1305
- 'Doppelpunkt' gestrichen: 388 *fluxit*, 763 *crede*, 828 *vide*, 1075 *doce*
- 'Doppelpunkt' statt 'Strichpunkt': 192, 206, 1051
- 'Klammern' gestrichen: 382 *sperate socii*, 631f. *heu ... fratri*, 831 *usque ... sinit*
- 'Gedankenstriche' ergänzt: 8, 8, 230, 230, 323, 323, 360, 360, 381f., 631f., 831